

Верховний
Суд

Застосування норм кримінального права України у справах щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних з війною: правові позиції Верховного Суду

Олександра Яновська

суддя Касаційного кримінального суду
у складі Верховного Суду,
доктор юридичних наук, професор

ОФІС
ГЕНЕРАЛЬНОГО
ПРОКУРОРА

ЗЛОЧИНИ ВЧИНЕНІ В ПЕРІОД ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ

PROSECUTE
#RussianWarCrimes

станом на 25.02.2025

ЗЛОЧИНИ АГРЕСІЇ ТА ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ

ЗАРЕЄСТРОВАНО:

157514

ЗЛОЧИНІВ

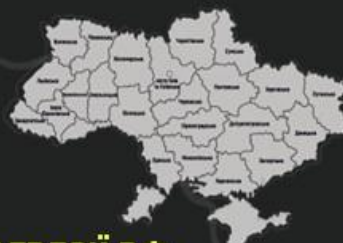
- Порушення законів та звичаїв війни (ст. 438 КК):
- Планування, підготовка або розв'язання та ведення агресивної війни (ст. 437 КК)
- Пропаганда війни (ст. 436 КК)
- Інші

152720

114

85

4595

ЗЛОЧИНИ ПРОТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

ЗАРЕЄСТРОВАНО:

20960

ЗЛОЧИНІВ

- Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України (ст. 110 КК)
- Державна зрада (ст. 111 КК)
- Колабораційна діяльність (ст. 111-1 КК)
- Пособництво державі-агресору (ст. 111-2 КК)
- Диверсія (ст. 113 КК)
- Інші

3069

4046

9431

1466

376

2572

МАГІСТРАЛЬНА СПРАВА ЩОДО АГРЕСІЇ РФ

735

ПІДОЗРЮВАНИХ

ПРЕДСТАВНИКИ
ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОГО
КЕРІВНИЦТВА РФ

- міністри
- депутати
- військове командування
- посадовці
- керівники правоохоронних відомств
- розпалювачі війни та пропагандисти Кремля

ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ДІТЕЙ

* без повного врахування з
місць активних військових дій

ЗАГИНУЛИ: 599 ДІТЕЙ

ПОРАНЕНО: 1764 ДИТИНИ

Законодавчі зміни до Кримінального кодексу України

- «Бойовий імунітет» (ст. 43-1);
- Кримінальна відповідальність військових командирів (ст.31-1);
- Запровадження довічного позбавлення волі як виду покарання за державну зраду, диверсію;
- Колабораційна діяльність (ст.111-1);
- Пособництво державі-агресору (ст.111-2);
- Несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану (ст. 114-2);
- Незаконне використання гуманітарної допомоги (ст.201-2);
- Виправдовування збройної агресії рф проти України (ст.436-2);
- Злочини проти людяності (ст.442-1);

Законодавчі зміни до Кримінального кодексу України

- Самовільне залишення військової частини або місця служби (ст.407);
- образа честі і гідності військовослужбовця, погроза військовослужбовцю (ст. 435-1);
- звільнення від відбування покарання у зв'язку з прийняттям уповноваженим органом рішення про передачу засудженого для обміну як військовополоненого (ст.84-1);
- умовно-дострокове звільнення від відбування покарання для проходження військової служби (ст.81-1);

Практика Верховного Суду: ст.111 чи ст.114-2

38. Натомість відповідальність за ст. 114-2 КК настає у випадку поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, у тому числі про їх переміщення територією України; поширення інформації про переміщення, рух або розташування ЗСУ чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, за можливості їх ідентифікації на місцевості. Частиною 3 цієї статті передбачено, що відповідальність настає за дії, передбачені частинами 1 або 2 цієї статті вчинені за попередньою змовою групою осіб або з корисливих мотивів, або з метою надання такої інформації державі, що здійснює збройну агресію проти України, або її представникам, або іншим незаконним збройним формуванням, або якщо вони спричинили тяжкі наслідки, за відсутності ознак державної зради або шпигунства.

39. Дії, передбачені частинами 1 чи 2 ст. 114-2 КК, вчинені з метою надання такої інформації державі, що здійснює збройну агресію проти України, або її представникам, мають кваліфікуватися за ст. 111 КК як державна зрада у формі надання допомоги іноземній державі або її представникам у проведенні підривної діяльності проти України, - якщо ці дії вчинені громадянином України, а відповідні відомості не є державною таємницею. Тому в таких випадках ч. 3 ст. 114-2 КК застосовуватися не може.

40. При цьому місцевий суд правильно зазначив про те, що ОСОБА_7 усвідомлював, що РФ здійснює широкомаштабну збройну агресію проти України та що надані відомості можуть бути використані ними для планування та проведення бойових чи диверсійних дій проти України, спрямованих на захоплення її територій, зменшення її воєнного, економічного, соціального та морально-політичного потенціалу у сфері оборони шляхом проведення ударів по відповідних об'єктах. Це підтверджується його активною участю в дослідженій переписці, зокрема тим, що ОСОБА_7 відшукував і передавав інформацію, яка становить інтерес для іноземної держави, проявляв ініціативу у виконанні поставлених йому завдань, активно обговорював їх та пропонував варіанти вирішення.

41. Наведені обставини спростовують версію захисника про відсутність у ОСОБА_7 умислу на спричинення шкоди суверенітету, територіальній цілісності та недоторканості, обороноздатності, державній, економічній та інформаційній безпеці України.

Постанова ККС ВС від 24 квітня 2024 року, справа № 743/149/23

Практика Верховного Суду: ч.5 ст.111-1

Дослідивши наведені вище докази, суди не знайшли підтвердження того, що ОСОБА_7 був вимушений зайняти зазначену вище посаду та діяв під фізичним чи психічним примусом з боку осіб, які представляли іноземну державу - Росію.

Так, показаннями свідків ОСОБА_9 і ОСОБА_11 підтверджується саме добровільне зайняття ОСОБА_7 зазначеної посади та за відсутності фізичного чи психічного примусу. Зокрема, ОСОБА_11 повідомив суду, що він тиждень обіймав посаду в. о. керівника Комунального підприємства «Благоустрій міста» самопроголошеної «військово-цивільної адміністрації Куп`янського району Харківської області» у структурі окупаційної адміністрації держави-агресора, після чого відмовився від неї і її зайняв ОСОБА_7, а він був його «заступником». З цих показань вбачається відсутність факту примушування з боку окупантів займати відповідну посаду.

Крім того, сторона захисту в касаційній скарзі вказує про те, що ОСОБА_7 не міг разом із дружиною виїхати з міста через жорстокі перевірки на блокпостах окупантів, тоді як засуджений, даючи показання суду, зазначав, що мав змогу виїхати з м. Куп`янська, однак вимушений був залишитися через рідних.

Захист також стверджує, що окупанти погрожували ОСОБА_7 тим, що будуть катувати всіх його рідних і близьких, розправлятися з ними, а потім зроблять те саме з ним, якщо він номінально не займе місце в. о. керівника КП «Благоустрій міста», втім ці обставини не підтверджені наданими суду доказами. Так, не надано доказів того, що ОСОБА_7 не мав можливості відмовитися від цієї посади, та не встановлено факту психічного примусу, погроз і фізичного примусу щодо засудженого.

Суд вважає, що вказівки в касаційній скарзі сторони захисту про застосування до засудженого психічного та фізичного примусу не є конкретизованими. Зокрема, захист не зазначає, у чому саме полягав фізичний примус, та не називає будь-яких осіб, які здійснювали на засудженого тиск і за яких обставин.

Крім того, матеріали справи не містять того, що ОСОБА_7 постійно перебував під психічним примусом.

З урахуванням вищевказаного суди встановили, що ОСОБА_7, працюючи з 2016 року на посаді інженера з охорони праці на підприємстві «Благоустрій міста», опинившись в окупації внаслідок захоплення насильницьким незаконним способом території м. Куп`янська представниками держави-агресора РФ, не бажаючи втрачати роботу, зайняв зазначену вище посаду.

ОСОБА_7 особисто зареєстрував у «податковій службі» новостворене «Комунальне підприємство «Благоустрій міста» військово-цивільної адміністрації Куп`янського району Харківської області», брав участь у нарадах в «управлінні житлово-комунального господарства військово-цивільної адміністрації Куп`янського району Харківської області», отримував заробітну плату в рублях та мав у своєму підпорядкуванні 105 осіб.

З наведеного вище вбачається, що ОСОБА_7 виконував організаційно-розпорядчі та адміністративно-господарські функції.

Отже, суди дійшли правильного висновку, що ОСОБА_7 добровільно займав посаду в.о. керівника Комунального підприємства «Благоустрій міста» самопроголошеної «військово-цивільної адміністрації Куп`янського району Харківської області» у структурі окупаційної адміністрації держави-агресора, що створена представниками держави-агресора РФ на тимчасово окупованій території м. Куп`янська Харківської області.

Постанова ККС ВС від 31 січня 2024 року, справа № 638/5446/22

Практика Верховного Суду: ч.7 ст.111-1

Суд апеляційної інстанції, залишаючи вирок суду першої інстанції без зміни та спростовуючи доводи апеляційної скарги захисника в цій частині, зазначив, що окупація території Луганської області та встановлення на цій території окупаційних органів влади, мала відкритий характер, а тому ОСОБА_7, будучи громадянином України та випускником Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», тобто носієм вищої юридичної освіти, а відповідно і достатнього рівня спеціальних знань в галузі права, займаючи у незаконному правоохоронному органі посаду заступника прокурора Марківського району Генеральної прокуратури «лнр» очевидно усвідомлював суспільно небезпечний характер своїх дій, передбачав їх суспільно-небезпечні наслідки і бажав їх настання, тобто діяв з прямим умислом.

За таких обставин, доводи захисника про те, що ОСОБА_7 під час вчинення злочину діяв з непрямым умислом, так як останній керувався виключно корисливим мотивом та хибним почуттям кар'єризму, використовуючи факт встановлення окупаційної влади на території Марківської територіальної громади у своїх особистих інтересах, маючи на меті обійняти посаду у незаконно створеному органі, так званій прокуратурі, не спростовують обґрунтованість вищезазначених висновків суду першої та апеляційної інстанцій щодо наявності в діях обвинуваченого саме прямого умислу.

Постанова ККС ВС від 08 лютого 2024 року, справа № 161/12980/22

Практика Верховного Суду: ч.7 ст.111-1

Не погоджуючись з рішеннями обох судових інстанцій, засуджений звернувся до суду касаційної інстанції зі скаргою, у якій, посилаючись на рішення Великої Палати Верховного Суду, зазначає про неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність. Вважає, що посада, яку він займав у створеному окупаційною владою органі, не відноситься до правоохоронних чи правозастосовних.

Так, розглядаючи справу № 633/195/17 (провадження № 13-39 кс 23) Велика Палата Верховного Суду, зробила висновок щодо тлумачення терміну, який використовується у низці статей КК, а саме «працівник правоохоронного органу» і зазначила, що при вирішенні питання про те, чи є особа працівником правоохоронного органу, необхідно виходити із системного аналізу: положень Конституції України, КК, КПК, КУпАП, нормативно-правових актів, які регулюють правовий статус того чи іншого органу державної влади, з яким особа перебуває у трудових чи службових відносинах; повноважень працівника згідно з його посадовою інструкцією, які передбачають реалізацію правоохоронної функції, зокрема вжиття визначених законом превентивних заходів і заходів примусу, а також передбачених кримінальним процесуальним законодавством і законодавством про адміністративні правопорушення заходів; законодавства про пенсійне забезпечення відповідної категорії працівника.

Проте, у нормативній конструкції частини 7 статті 111-1 КК цей термін («працівник правоохоронного органу») не використовується, а отже посилання на зазначене вище рішення Великої Палати Верховного Суду у цій справі є нерелевантним.

Кримінальна відповідальність за дії, передбачені частиною 7 статті 111-1 КК настає у разі добровільного зайняття громадянином України посади в незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території, а також добровільної участі громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території, та/або в збройних формуваннях держави-агресора чи наданні таким формуванням допомоги у веденні бойових дій проти Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України.

З обставин встановлених судами, колегія суддів дійшла висновку, що дії ОСОБА_6, який перебував на посаді водія незаконно створеного на окупованій території правоохоронного органу і забезпечував його функціонування, правильно кваліфіковані за частиною 7 статті 111-1 КК.

Постанова ККС ВС від 22 січня 2024 року, справа № 953/406/23

Верховний Суд

Застосування норм кримінального права України у справах щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних з війною: правові позиції Верховного Суду

Практика Верховного Суду: ч.2 ст.436-2

Таким чином, інкриміновані ОСОБА_7 епізоди злочинної діяльності від 24 лютого 2022 року та 09 березня 2022 року щодо виправдовування та визнання правомірною збройної агресії російської федерації проти України та поширення матеріалів, в яких міститься таке виправдовування та визнання, вчинені нею до 16 березня 2022 року, тобто до набрання чинності Законом України № 2110-IX від 03 березня 2022 року, що встановив кримінальну відповідальність за такі діяння, тому ці епізоди злочинної діяльності з обсягу обвинувачення ОСОБА_7 за ч. 2 ст. 436-2 КК України слід виключити.

Відмову суду апеляційної інстанції у перевірці обґрунтованості доводів апеляційної скарги захисника щодо злочинності та караності діянь, вчинених 24 лютого 2022 року та 09 березня 2022 року, з посиланням на те, що кримінальне провадження розглянуто в порядку ст. 349 КПК України, Суд вважає помилковою, оскільки визнання фактичних обставин справи під час провадження у суді першої інстанції при застосуванні ч. 3 ст.349 КПК України, не позбавляє обвинувачену права на оскарження та перегляд в апеляційному та касаційному порядку ухваленого судового рішення з підстав неправильного застосування норм матеріального кримінального законодавства, в тому числі і щодо невірної правової кваліфікації дій.

Постанова ККС ВС від 18 травня 2023 року, справа №127/12127/22

Верховний
Суд

Дякую за увагу!